

ביאורים

מעט מאד תיאורים קיימים בידינו, על האווירה בבית המדרש שבתקופת התנאים. אחד מהם מצוי במסכת חגיגה שם מתארים חז"ל: "תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו פוסלין והללו מכשירין, הללו אוסרין והללו מתירין". תיאור זה אינו שייך דווקא לתקופת התנאים הרחוקה, אלא רלוונטי מאד גם לימינו. גם לומדי התורה שבימינו, זוכים לעסוק במה שניתן למשה מסיני, ולברר את מה שהקב"ה לימד בעצמו.

אם נשים לב, אחד הדברים המרכזיים בתיאור זה, הוא הויכוח והדיון שבבית המדרש. הדבר מביא אותנו להתבונן בענייניו של המחלוקות שבין החכמים. במחלוקות רבות ברור הדבר שאחד מהחולקים מכווין לאמת, ואחד אינו מכווין לאמת. אם כן נשאלת השאלה כיצד ניתן ללמוד תורה, ולדעת שחלק מהדברים הינם טעות גמורה?

כדי לענות על כך, חשוב שנבין שאותם תלמידי חכמים אינם עוסקים רק בחתירה לדעת מה צריך לעשות, אלא הם לומדים את דבר ה' שנאמר למשה. לדברי הר"ן משה למד מפי הגבורה את כל השיטות השונות, ולמרות שיש רק אחת המכוונת לאמת, כולן הן חלק מהתורה. אולם למרות שכל השיטות הינן חלק מהתורה, הקב"ה בזמן מתן תורה קבע, שבני האדם הם אלה שיקבעו מהי ההדרכה המעשית שלפיה יש ללכת, ולכן גם אם יוכח משמים בדרך כלשהי שהאמת כאחת השיטות, ההלכה לא תקבע על פי הוכחה זו, אלא על פי מה שתלמידי החכמים הכריעו. כך הסבירו חז"ל את המעשה שהובא בגמרא על רבי אליעזר, שהוכיח באותות שמימיים שהאמת כדבריו, אולם חכמים לא קיבלו זאת, וקבעו שההלכה תקבע על פי מה שפל תלמידי החכמים או רובם יכריעו בארץ.

הרחבות

• אלו ואלו דברי אלוהים חיים

וְזֶה הָעֵינָן צָרִיף עֵינָן: אִיף נֹאמֵר שְׁשֵׁתִי פְתוּת הַמַּחְלָקֶת נֹאמְרוּ לְמֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה... וְכֵלֶם לְמַדֵּם מֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה בְּלֹא הַכְרְעָה... אֲבָל מָסַר לוֹ כָּלֵל אֲשֶׁר בּוֹ יוֹדֵעַ הָאֱמֶת, וְהוּא: "אֲחֵרִי רַבִּים לְהִטּוֹת". ניתן להסביר את תשובת הר"ן על פי מה שכתב רש"י: "איכא למימר (ניתן לומר ש) אלו ואלו דברי אלוהים חיים הם זימנין דשייך האי טעמא וזימנין דשייך האי טעמא (לפעמים שייך טעם זה ולפעמים טעם זה) שהטעם מתהפך לפי שינוי הדברים בשינוי מועט" [כתובות נז]. כלומר, לא כל צדדי המחלוקת נכונים לפסיקת ההלכה, אולם כולם אמת מכיוון שיתכן שבמקרה אחר נכון יהיה לפסוק כמותם.

השלכה של דברים אלו להלכה עשה רבי משה פיינשטיין: "ה'שני דעות', ולפעמים עוד יותר, הם דברי תורה ממש... אף שהלכה כבית הלל, מכל מקום גם דעת בית שמאי הם דברי אלוהים חיים, ומטעם זה פשוט על מי שקם בבוקר ויודע שבהזמן שעד התפלה ילמוד רק דברי בית שמאי ולבאר דבריהם, צריך לברך ברכת התורה, משום שהם גם כן דברי תורה ממש, ותורת אמת, וכן הוא בכל המחלוקת שבמתניתין (משניות) וברייתות ובשני התלמודים בבלי וירושלמי ואף דברי הגאונים, ואף בגדולים דבזמנינו (שבזמננו) שייך זה" [אגרות משה אורח חיים ח"ד כה].

שאלות לדין

מדוע שהקב"ה ייתן לנו בהר-סיני דבר שהוא היפך האמת? זה רק מטעה אותנו!

"אחרי רבים להטות" - האם הרוב אף פעם לא יכול לטעות?

לעילוי נשמת ר' אברהם בן ר' משה ומרת שהלה עטייה זצ"ל
לעילוי נשמת מרים בת משולם יהודה ע"ה

וְאָמְרוּ עוֹד: "בְּעֵלֵי אֶסְפוֹת" - אֵלּוֹ תִּלְמִידֵי חֲכָמִים שְׂיוֹשְׁבֵינָן אֶסְפוֹת אֶסְפוֹת וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, הִלְלוּ מְטַמְּאִין וְהִלְלוּ מְטַהֲרִין, הִלְלוּ פּוֹסְלִין וְהִלְלוּ מְכַשְׂרִין, הִלְלוּ אוֹסְרִין וְהִלְלוּ מְתִירִין, שְׂמָא תֹאמְרוּ: 'הוּאִיל וְהִלְלוּ מְטַמְּאִין וְהִלְלוּ וכו', הִיאֵף אֲנִי לומֵד תּוֹרָה מֵעַתָּה?', תִּלְמוּד לומֵר: 'נִתְּנוּ מֵרַעָה אֶחָד' - כָּלֶם פְּרַנְס אֶחָד אֶמְרָן מִפִּי אֲדוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים בְּרוּךְ הוּא, שְׂנֹאמְרוּ: 'וְיִדְבַר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאָמֹר...'. דְּרָשׁוּ מִלֵּת "כָּל" לומֵר: שְׂאֶפְלוּ דְבָרֵי מִי שְׂלֹא הִשִּׁיג הָאֱמֶת.

איך שתי דעות אמיתיות

וְזֶה הָעֵינָן צָרִיף עֵינָן: אִיף נֹאמֵר שְׁשֵׁתִי פְתוּת הַמַּחְלָקֶת נֹאמְרוּ לְמֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה, הֵנָּה, שְׂמָאֵי וְהִלֵּל נְחָלְקוּ: "שְׂמָאֵי אוֹמֵר מִקֵּב חֵלָה" וְהִלֵּל אוֹמֵר מִקֵּבִים", בְּאֱמֶת שְׂאֶחָד מִשְׁנֵי הַדְּעוֹת הוּא דַּעַת אֱמֶתִי, וְהַשְּׁנִי הַפְּכוּ, וְאִיף נֹאמֵר שְׂיִצָּא מִפִּי ה' יִתְבָּרַךְ דְּבַר בְּלֵתִי אֱמֶתִי. אֲבָל הָעֵינָן כִּף הוּא: שְׂפָכֵר יְדוּעַ, שְׂפָל הַתּוֹרָה שְׂבִכְתָּב וּבְעַל פֶּה נְמַסְרָה לְמֹשֶׁה, כְּמוֹ שְׂאֶמְרוּ בְּגִמְרָא "מְגֻלָּה" (ט ב): "אֶמֶר רַבִּי חִיָּא בַר אֲבָא אֶמֶר רַבִּי יוֹחָנָן: מֵאֵי דַּכְּתִיב: 'וְעִלְיָהֶם כָּל הַדְּבָרִים' - מְלַמֵּד שְׂהֶרְאָהוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה דְּקִדְּוִי תּוֹרָה וְדְּקִדְּוִי סוֹפְרִים וְמֵה שְׂהַסּוֹפְרִים עַתִּידִין לְחַדְּשׁ, וְמֵאֵי נִינְהוּ: מְקַרָּא מְגֻלָּה". "דְּקִדְּוִי סוֹפְרִים" - הֵם הַמַּחְלֻקוֹת וְחִלּוּקֵי הַסְּבָרוֹת שְׂבִין חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, וְכֵלֶם לְמַדֵּם מֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה בְּלֹא הַכְרְעָה כָּל מַחְלָקֶת וּמַחְלָקֶת בְּפִרְט, אֲבָל מָסַר לוֹ כָּלֵל אֲשֶׁר בּוֹ יוֹדֵעַ הָאֱמֶת, וְהוּא: "אֲחֵרִי רַבִּים לְהִטּוֹת", וְכֵן: "לֹא תִסּוּר מִן הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ". וְכִשְׂרָבוּ הַמַּחְלֻקוֹת בֵּין הַחֲכָמִים, אִם הִיָּה יָחִיד אֲצֵל רַבִּים הִיוּ קוֹבְעִים הִלְכָה כְּדְבָרֵי רַבִּים, וְאִם רַבִּים אֲצֵל רַבִּים אוֹ יָחִיד אֲצֵל יָחִיד - כְּפִי הַנְּרָאָה לְחֲכָמֵי הַדּוֹר הַהוּא, שְׂפָכֵר נְמַסְרָה לָהֶם הַהַכְרְעָה, כְּאֶמְרוּ (דְּבָרִים יז ט): "וּבֵאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֵל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בְיָמֵיכֶם הֵהֵם", וְכֵן: "לֹא תִסּוּר" וְגו', הִרִי שְׁנֵתָן רְשׁוּת לְחֲכָמֵי הַדּוֹרוֹת לְהַכְרִיעַ בְּמַחְלָקֶת הַחֲכָמִים כְּפִי הַנְּרָאָה לָהֶם, וְאֵף אִם יִהְיֶה הַקְּדוּמִים מֵהֶם גְּדוּלִים מֵהֶם וְרַבִּים מֵהֶם, וְנִצְטוּיָנוּ לִילָף אַחַר הַסְּכֻמָּתָם הֵן שְׂיִסְכְּמוּ לְאֱמֶת אוֹ לְהַפְּכוּ.

וְזֶהוּ עֵינָן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגְּדוֹל וּמַחְלָקָתוֹ, וְאֶמְרוּ שֶׁם בְּבָא מְצִיעָא" (ט ב): "עֲמִדוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רִגְלָיו וְאָמַר: 'לֹא בְשָׂמִים הִיא', מֵאֵי 'לֹא בְשָׂמִים הִיא' - כִּכְּבַר נִתְּנָה לְמֹשֶׁה עַל הַר סִינַי וְכְתוּב בָּהּ (שְׂמׁוֹת כג ב): 'אֲחֵרִי רַבִּים לְהִטּוֹת'". הֵנָּה רָאוּ כָּלֶם שְׂרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְסַפֵּים אֶל הָאֱמֶת יוֹתֵר מֵהֶם, וְכִי אוֹתוֹתֵינוּ כָּלֶם אֱמֶתִיִּים צוֹדְקִים, וְהַכְרִיעוּ מִן הַשָּׂמִים כְּדְבָרֵינוּ, וְאֵף עַל פִּי כֵן עָשׂוּ מַעֲשֶׂה כְּהַסְּכָמָתָם, שְׂאַחַר שְׂשַׁכְּלֶם נוֹטָה לְטַמָּא, אֵף עַל פִּי שְׂהִיו יוֹדְעִים שְׂהִיו מְסַפֵּים הַכִּף מִן הָאֱמֶת, לֹא רְצוּ לְטַהֵר, וְהִיוּ עוֹבְרִים עַל דְּבָרֵי תּוֹרָה אִם הִיוּ מְטַהֲרִין, כִּיּוֹן שְׂשַׁכְּלֶם נוֹטָה לְטַמָּא, שְׂהַהַכְרְעָה נְמַסְרָה לְחֲכָמֵי הַדּוֹרוֹת, וְאֲשֶׁר יִסְכְּמוּ הֵם הוּא אֲשֶׁר צִוְּהוּ ה' יִתְבָּרַךְ.